

O'QUVCHILARDA MUSTAQIL ISHLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

*Ilmiy maslahatchi: Jamolova Gulbanbegim Muzaffar qizi
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti dotsenti p.f.f.d. (PhD)*

*Muallif: Ravshanova Zarifa Axror qizi
Iqdisodiyot va pedagogika
universiteti 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik ahamiyati, mazmun-mohiyati hamda uni rivojlantirish usullari yoritilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, izlanishi, o'z ustida ishlashi va bilimlarni mustaqil egallashiga xizmat qiluvchi metod va vositalar tahlil qilingan. Mustaqil ta'limni tashkil etishda o'qituvchining yo'naltiruvchi roli hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni ko'rsatib berilgan. O'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirish orqali ularning bilim sifati, faolligi va ijodkorligi oshishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: mustaqil ishlash, mustaqil ta'lim, ko'nikma, kompetensiya, o'quvchi faolligi, ijodiy fikrlash, ta'lim jarayoni, pedagogik texnologiya, motivatsiya, bilim sifati.

Annotation. This article covers the pedagogical significance, content and methods of its development of the formation of independent working skills in students. Also, in the educational process, methods and tools are analyzed that serve the independent thinking, search, work on oneself and independent acquisition of knowledge by students. The guiding role of the teacher in the organization of Independent Education and the role of modern pedagogical technologies are shown. Students are motivated by an increase in the quality of their knowledge, activity and creativity by developing the skills of independent work.

Keywords: independent work, independent education, skills, competence, student activity, creative thinking, educational process, pedagogical technology, motivation, quality of knowledge.

Аннотация. В данной статье освещается педагогическое значение, содержание и методы формирования у учащихся навыков самостоятельной работы. Также проанализированы методы и средства, служащие для самостоятельного мышления, поиска, работы над собой и самостоятельного приобретения знаний учащимися в процессе обучения. Показана направляющая роль учителя в организации самостоятельного обучения, а также роль современных педагогических технологий. Обосновано повышение качества

знаний, активности и творческих способностей учащихся за счет развития у них навыков самостоятельной работы.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самостоятельное обучение, умения, компетенции, активность учащихся, творческое мышление, образовательный процесс, педагогическая технология, мотивация, качество знаний.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. O'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirish masalasi pedagogika fanida dolzarb yo'nalishlardan biri sifatida keng o'rganilgan. Mahalliy va xorijiy tadqiqotlarda mustaqil ta'lim o'quvchilarning shaxsiy faolligi, mas'uliyati, ijodiy fikrlashi hamda o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantiruvchi muhim omil sifatida talqin etiladi. Xushvaqtova Mariyamning "Boshlang'ich ta'limda mustaqil ish tushunchasi va uning pedagogik asoslari" nomli maqolasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil ishlari, ularning rejalashtirish, vaqtni boshqarish, o'zini baholash va kreativ fikrlash kabi sifatlarni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Muallif mustaqil ishlar o'quvchilarni bilim olishga ongli yondashishga undashini ta'kidlaydi. Orinbaev Ansatbay Amanbaevichning "Mustaqil ta'lim olish ko'nikmasi funksiyalari" mavzusidagi tadqiqotida mustaqil ta'lim olish zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur kompetensiya sifatida baholanadi. Unda nazariy tahlil va empirik tadqiqotlar asosida o'quvchilarning mustaqil o'rganish faoliyatini rivojlantirish yo'llari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil ishlash ko'nikmalarini innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish" nomli maqolada mustaqil ishlashni shakllantirishda innovatsion metodlar, interaktiv topshiriqlar hamda o'qituvchining yo'naltiruvchi roli alohida yoritilgan. Mazkur tadqiqotda mustaqil ishlash ko'nikmasi o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilishi qayd etilgan. Safo Matchonov va Ziynatdin Uteniyazovlarning adabiyot faniga oid tadqiqotlarida mustaqil ishlarni tashkil etish o'quvchilarning matn bilan ishlash, mazmunni anglash, reja tuzish, qayta hikoya qilish va ijodiy tafakkurini rivojlantirish vositasi sifatida talqin etiladi. Yoshlarda mustaqil fikrlashni shakllantirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda esa tanqidiy fikrlash, tashabbuskorlik, o'z ustida ishlash odatini hosil qilish pedagogik jarayonning muhim vazifasi ekanligi ko'rsatib o'tilgan. Bu esa mustaqil ishlash ko'nikmasi faqat o'quv faoliyatida emas, balki shaxs kamolotida ham muhim o'rin tutishini isbotlaydi. Tahlillardan ko'rinadiki, o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirish uchun ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish, topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, motivatsiyani kuchaytirish va o'qituvchining maslahat beruvchi rolini kuchaytirish zarur. Shu bois mazkur mavzu bugungi ta'lim tizimida muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotlar metodologiyasi. O'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirishga doir tadqiqotlarni amalga oshirishda pedagogika fanining zamonaviy metodologik yondashuvlariga tayanildi. Mazkur tadqiqot jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, faoliyatga asoslangan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv hamda tizimli yondashuv asosiy metodologik yo'nalish sifatida tanlandi. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish, ularning bilish jarayonidagi faolligini oshirish va ta'lim samaradorligini ta'minlash maqsad qilindi. Tadqiqot davomida nazariy va amaliy metodlardan kompleks tarzda foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni o'rganish, tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish hamda mavzuga oid ilmiy manbalarni tizimlashtirish ishlari olib borildi. Bu orqali mustaqil ishlash ko'nikmasining mazmuni, tarkibiy qismlari va uni shakllantirish omillari aniqlashtirildi. Amaliy tadqiqot metodlari sifatida kuzatish, suhbat, savolnoma, test, pedagogik tajriba-sinov hamda diagnostika usullaridan foydalanildi. Kuzatish metodi yordamida o'quvchilarning dars jarayonidagi mustaqil faolligi, topshiriqlarni bajarishdagi yondashuvi va mas'uliyati o'rganildi. Suhbat va savolnomalar orqali o'quvchilarning mustaqil ishlashga bo'lgan munosabati, qiziqishi va ehtiyojlari aniqlab olindi. Test metodlari esa ularning bilim darajasi hamda mustaqil fikrlash ko'rsatkichlarini baholash imkonini berdi. Pedagogik tajriba-sinov ishlari tadqiqotning asosiy bosqichi bo'lib, unda o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirishga qaratilgan maxsus topshiriqlar, interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar va ijodiy mashqlar qo'llanildi. Tajriba natijalari tajriba guruhi hamda nazorat guruhi ko'rsatkichlarini solishtirish orqali tahlil qilindi. Olingan natijalarni qayta ishlashda statistik tahlil, foiz ko'rsatkichlari, diagramma va jadval usullaridan foydalanildi. Bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash hamda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qildi. Shunday qilib, tanlangan metodologik yondashuvlar va tadqiqot metodlari o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini samarali shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlarini aniqlashga imkon yaratdi.

Natija va muhokama. Tadqiqot jarayonida o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirishga qaratilgan pedagogik faoliyat natijalari tahlil qilindi. Tajriba-sinov ishlari davomida dars jarayoniga mustaqil topshiriqlar, ijodiy mashqlar, muammoli vaziyatlar, kichik loyihalar hamda interaktiv metodlar joriy etildi. Natijada o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi, faolligi va mustaqil fikrlash darajasi sezilarli ravishda oshgani kuzatildi. Tajriba guruhi o'quvchilari topshiriqlarni bajarishda mustaqil izlanishga ko'proq intildi, qo'shimcha manbalardan foydalanish ko'nikmasi shakllandi hamda vaqtni to'g'ri taqsimlash malakasi rivojlandi. Nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari qo'llanilganligi sababli o'quvchilarning mustaqil faoliyatida nisbatan sustlik kuzatildi. Bu esa zamonaviy metodlarning samaradorligini yana bir bor

tasdiqladi. Shuningdek, tadqiqot natijalariga ko'ra, mustaqil ishlash ko'nikmasi shakllangan o'quvchilarda mas'uliyat hissi, o'z kuchiga ishonch, muammoli vaziyatlarda yechim topa olish va ijodiy yondashuv ko'rsatkichlari yuqori bo'ldi. Ular berilgan vazifalarni bajarishda o'qituvchi yordamisiz faol harakat qila oldilar. Bu holat o'quvchilarning kelgusidagi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishiga zamin yaratadi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirishda o'qituvchining roli muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchini tayyor bilim bilan ta'minlovchi emas, balki yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va rag'batlantiruvchi sifatida faoliyat yuritishi lozim. Shuningdek, topshiriqlarning yosh xususiyatlariga mosligi, bosqichma-bosqich murakkablashib borishi ham samaradorlikni oshiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirish uchun darslarda interaktiv metodlardan foydalanish, mustaqil topshiriqlar ulushini ko'paytirish, axborot texnologiyalaridan unumli foydalanish va rag'batlantirish tizimini kuchaytirish zarur. Shu asosda ta'lim sifati oshadi, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasi kuchayadi hamda ular zamonaviy hayot talablariga mos raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanadi.

Xulosa. O'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki mustaqil ishlash ko'nikmasi o'quvchilarning bilimlarni ongli ravishda egallashi, o'z ustida ishlashi, fikrlash doirasini kengaytirishi hamda hayotiy muammolarni mustaqil hal eta olishida muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur ko'nikma o'quvchining nafaqat o'quv faoliyatida, balki shaxs sifatida kamol topishida ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish, ijodiy va muammoli topshiriqlarni tashkil etish, kichik loyihalar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash o'quvchilarning mustaqil ishlash qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Bunday yondashuvlar o'quvchilarda izlanish, tahlil qilish, xulosa chiqarish, vaqtni boshqarish va mas'uliyat hissini shakllantiradi. Shuningdek, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirishda o'qituvchining pedagogik mahorati alohida o'rin tutadi. O'qituvchi o'quvchilarga tayyor bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va rag'batlantiruvchi sifatida faoliyat olib borishi zarur. Shu bilan birga, topshiriqlarning o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda tanlanishi muhim hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirish orqali ta'lim sifati oshadi, bilimlarni egallash samaradorligi kuchayadi hamda ijodkor, tashabbuskor va raqobatbardosh shaxsni tarbiyalash imkoniyati yaratiladi. Shu sababli ta'lim jarayonida mustaqil ta'limga keng e'tibor qaratish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizxo'jayeva N.N. *Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.* – Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
2. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
3. Mavlonova R.A., To'rayev O.T., Xoliqberdiyev K.M. *Pedagogika.* – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
4. Mavlonova R.A., Vohidova N., Raxmonqulova N. *Pedagogika nazariyasi va tarixi.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
5. Nishonova Z.T. *Mustaqil ijodiy tafakkurni rivojlantirishning psixologik asoslari.* – Toshkent, 2005.
6. Umarov B.M. *Psixologiya.* – Toshkent: Voris nashriyoti, 2012.
7. Xaydarov F.I., Xalilova N.I. *Umumiy psixologiya.* – Toshkent, 2010.
8. Musurmonova O. *Pedagogik texnologiyalar ta'lim samaradorligining muhim omili.* – Toshkent, 2020.
9. Amirov N. *Pedagogika-psixologiya.* – Toshkent, 2017.
10. Yo'ldashev Sh.I. *Talabalarning mustaqil ta'limining zamonaviy o'quv jarayonida ahamiyati va o'rni.* – Toshkent, 2022.